

Eikenstruweel op de zeereep bij Domburg

FRANS BEEKMAN

In de 19de eeuw bestond er binnen het vak geologie een tegenstelling tussen onderzoekers die een geleidelijke ontwikkeling in de natuur zagen en mensen, zoals de paleontoloog (fossilienkenner) Cuvier, die op bepaalde momenten een catastrofe veronderstelden, waarna de evolutie opnieuw begon.

Achtergrond foto:
Te midden van kaal zand met wat korstmossen liggen 'eilandjes' van eiken (foto: Frans Beekman).

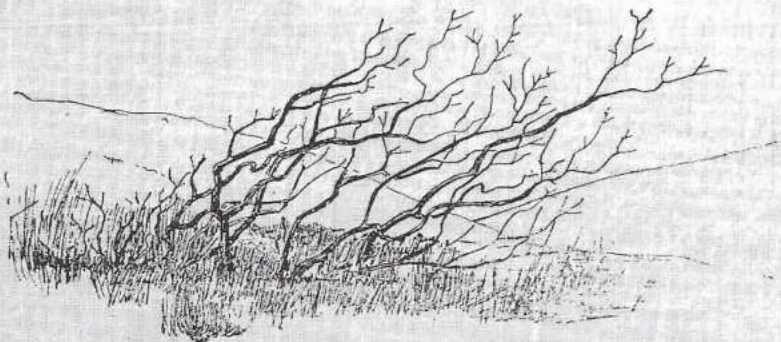
Daar moet ik steeds aan denken als ik lees over de merkwaardige door de wind geschorene lage eiken op de zeereep tussen Domburg en Vrouwenpolder op Walcheren. Te midden van kaal zand met wat korstmossen liggen daar 'eilandjes' van eiken die in oostelijke richting wat hoger zijn, maar als geheel niet boven een meter uitkomen. De takken zijn heel kronkelig en zitten dicht op elkaar. De vergelijking met bonsai-boompjes is voor deze eikjes wel eens gemaakt.

Waar komen ze vandaan?

De vraag is echter hoe deze knoestige boompjes daar gekomen zijn en dan kom je bij mensen die de verklaring zoeken in een plotselinge overstuiving door een duin, waarbij de bovenste takken nog net boven het zand uitsteken en je dus door de kruinen loopt. Dat zijn aanhangers van een catastrofe-theorie.

Een andere groep stelt dat eikels ter plaatse zijn ontkiemd of er misschien zelfs wel zijn geplant en dat ondanks de zilte zeewind de boompjes zich langzaam ontwikkeld hebben net als de eiken verder landinwaarts, die daar de bekende Manteling vormen. De eikenstruwelen staan op nog geen 50 meter van de rand van de duinen naar het strand.

Eiken in de zeeduinen.
Schetsje door Jac.P.
Thijsse uit 1899.

Twee eeuwen geleden werd het bijzondere eikenbos van de Manteling al opgemerkt door de Franse botanicus A.P. de Candolle die de duinkust onderzocht. In 1799 schreef hij: "Voyez les forêts de chênes qui existent en Zélande". Let eens op de eikenbossen die in Zeeland groeien, staat er met enige verbazing geschreven.

Honderd jaar daarna in 1899 verscheen "In de duinen", waarin Jac.P. Thijsse verslag doet van een wandeling van Vlissingen naar Vrouwenpolder in de zomervakantie van 1896. In de luwte van de duinen ziet hij al voor Domburg de Manteling beginnen. De forse bomen worden, zodra ze boven de duinen uitsteken, geschoren door de zeewind. De Manteling lijkt wel op een schuin olopend dak, vindt Thijsse. Ook komt hij de eikenstruikjes van geen halve meter hoog op de rand van de strandhelling van de zeereep tegen, "ja, middenop die helling zelf".

Het wordt tijd om eens iemand te spreken die het gebied goed kent. Dat is Anton van Haperen, bioloog en medewerker van Staatsbosbeheer: "Het verhaal dat de eikenstruikjes de toppen zijn van eikenbomen is voor mij een mythe, die je weliswaar op diverse plaatsen tegenkomt, maar waar ik niets van geloof. In de vroege Middeleeuwen lagen de duinen van de Manteling vele honderden meters zeewaarts en bevond zich ter plaatse van de huidige duinen een zeekeilandschap, dat periodiek door de zee werd overspoeld. Uit opgravingen in Domburg weten we dat in het laatste kwart van de 8ste eeuw de eerste overstuivingen plaatsvonden. Het gebied in de omgeving van Domburg was toen relatief dicht bevolkt en er is reden om aan te nemen dat daar toen bos groeide of tot ontwikkeling is gekomen. Het is niet uitgesloten dat er op de strandwallen vóór de huidige kust eiken- of beukenbos heeft gestaan, maar die strandwallen zijn vanaf die tijd allemaal opgeruimd".

Het duinzand van de Manteling was er dus vóór de bomen. Dat neemt niet weg, dat er op veel kleinere schaal in de laatste eeuwen wel enige verstuiving heeft plaatsgevonden, waardoor sommige eikenbomen of struiken enigszins zijn overstoven. Resten van stammen zijn

Schraal duingrasland met "eilandjes van eiken"
(foto: Anton van Haperen).

nooit in het duin onder de struwelen gevonden. Net als sommige naaldbomen in het hooggebergte boven de boomgrens groeien de bomen onder de barre omstandigheden van harde wind en veel zout in de lucht slechts zeer langzaam. Vergroeide eiken kennen we ook van elders in de Nederlandse duinen. Op de zeeoever dicht bij het strand komen ze alleen op Walcheren voor. Komt dat door het zachte Zeeuwse klimaat? Anton van Haperen vindt daar het volgende van: "Het feit dat de eiken nu vrijwel in de zeeoever staan heeft vooral te maken met het feit dat de duinvoet hier in de laatste eeuwen vele honderden meters is teruggeschreden. Vroeger lag de kustlijn veel verder zeewaarts. Daarbij moet overigens worden aangetekend dat het struweel ook is afgenomen. Rondom de vorige eeuwwisseling was het struweel op sommige plaatsen dichter. Het is bekend dat zich in de eerste helft van de 20ste eeuw verschillende keren duinbranden hebben voorgedaan, waar het struweel aanmerkelijk onder heeft geleden.

Met de zachte Zeeuwse klimaat heeft de aanwezigheid van het struweel dus weinig van doen. Het klimaat is hier voor de eiken overigens helemaal niet zo mild. Dat is het duidelijkst als in april de knoppen beginnen uit te lopen. Op dagen met schrale droge wind kun je zien dat de blaadjes aan de zeezijde van de struik snel het loodje leggen en dan begrijp je ook waarom die eiken in de loop der jaren in de luwte meerdere meters hebben kunnen uitgroeien en aan de windzijde zo klein zijn gebleven".

De laatste vraag is of de eikenstruwelen op een dergelijke plaats en in een dergelijke vorm ook elders in Europa voorkomen. Het antwoord hierop luidt: "Je komt hier en daar in de Nederlandse duinen ook wel eikenstruwelen en boomachtige struiken tegen die aan die van Walcheren doen denken. Maar vooral in Denemarken en misschien elders in Scandinavië vind je struwelen die echt op die van Walcheren lijken. Ze komen daar overigens niet alleen in de duinen voor, maar bijvoorbeeld ook op eilandjes in de Limfjord (Jutland, Denemarken). Qua soortensamenstelling zijn die eikenstruwelen overigens veel soortenrijker, maar de vegetatiestructuur is redelijk vergelijkbaar". Het verhaal van het wandelende duin dat plotseling als een catastrofe de eikenboom onder het zand doet verdwijnen en waarvan de toppen doorgroeien, is wel spannend voor het wandelpubliek, maar is niet in overeenstemming met de werkelijkheid in de natuur. Achter kasteel Westhove met het Zeeuws Biologisch Museum loop je makkelijk naar de eikjes op de zeeoever en geniet je meteen van het 'Zeeuwse licht'.

Struikhei - de enige vindplaats van Walcherensamen met eikenstruikjes van krap 30 cm hoog
(foto: Anton van Haperen).

DRS. F. BEEKMAN IS CONSULENT VAN STICHTING DUINBEHOUD OP SCHOUWEN